

Strömstads Historieförening

Årgång 23 • Nummer 129 • April 2018

Strömstad
1718-2018

STRÖMSTAD I KRIGETS CENTRUM
MAKALÖSA GALÄRTRANSPORTEN
KARL XII:S HEMLIGA VAPEN
SPÅREN FRÅN KRIGET
AUGUST STRINDBERG OM
KUNGENS DÖD

NÄR KRIGET KOM

En temaskrift om orostiderna i Strömstad för 300 år sedan

Tematidningen klar

Gravar gav goa garv

Galärmarsch special

Tidskriften NÄR KRIGET KOM

Tematidningen presenterades av Åke Svanberg.

Under ett års tid har medlemmar och representanter från Bohusläns museum med Åke Svanberg i spetsen arbetat fram en tidskrift som handlar om Strömstad för trehundra år sedan.

Textmaterial och bilder har fogats samman och lagts upp i kronologisk ordning och presenterar orostider i Strömstad med omnejd mellan åren 1716 till 1718.

Under Winter Word Festival presenterade Åke Svanberg tematidningen för allmänheten och mottogs med varma applåder!!

Tidningen har tryckts upp i 4500 exemplar och kommer att delas ut till våra medlemmar, skolor, kommunen med flera.

Ett otroligt bra arbete har lagts ner och nu får vi medlemmar ta del av tidskriften.

Tack Åke Svanberg och alla ni som har bidragit till en tidning som kommer att ge oss mer historia från en svunnen tid!!

Mer om projektet på sid. 14.

Tematidningen på väg ut

Distributionen av tidningen "När kriget kom" har nu påbörjats.

Ett stort antal exemplar kommer bl a att gå till skolorna i Strömstad. För SHF-medlemmar blir det så här: av kostnadsskäl kommer bara "utsöcknes" medlemmar att få denna specialtidning med post. Övriga medlemmar i SHF är välkomna att hämta tidningen på Strömstads museum i samband med måndagsmötena klockan 18-20.

Styrelsen.
Foto: Rolf Lindqvist

Kulturpristagare Ulf Hansson

Kulturprisad medlem.

Sällan har man sett en mer förvånad och glad kulturpristagare! Under Winter Word Festival delades en del priser ut men alla var inte närvarande under fredagen. Kulturpristagaren Ulf Hansson hade inte tid då han arbetade sent med ett färdigställande av sitt föredrag till söndagen. Strax innan han skulle börja blev han överraskad och väldigt glad. Han hade ingen kännedom om utmärkelsen.

På diplommet som ingår

i priset står att läsa: Ulf tilldelas årets kulturpris för mångåriga, betydande insatser för Strömstads kulturliv. Med djup kunskap har han förmåga att levandegöra Strömstads kultur och historia på ett underhållande sätt inför både invånare och besökande. Diplomet är undertecknat Hans-Inge Sältenberg och Peter Dafteryd.

*Text: Tage Ödlund
Foto: Rolf Lindqvist*

**Strömstads
Historieförening**
nummer 129, årgång 23
April, 2018.
Södra Hamngatan 26
452 30 Strömstad

Redaktion
Rolf Lindqvist, Tage Ödlund,
Ulf Hansson, Åke Svanberg

shf.red@historieforeningen.se
www.historieforeningen.se
www.facebook.com/
historieforeningen

Foto omslag: Tidningen "När kriget kom" Erik Dahlbergs planschverk "Suecia Antiqua"

Tryck och produktion
Nordbloms Trycksaker AB
Hamburgsund, 0525-332 84

Papper 130 gr silk

Styrelsen
Ordförande
Rolf Lindqvist, 073-963 99 93
rl.lindqvist@telia.com

Vice Ordförande
Sonia Svensson, 070-21 35 220
svenssonsonia@gmail.com

Sekreterare
Tage Ödlund, 073-143 30 75
tageodlund@gmail.com

Kassör
Ingrid Sundemar, 0526-253 01
ingrid.sundemar@telia.com

Ledamöter
Stefan Kihlberg, Kristina
Moosberg, Bo Magnusson,
Tommy Grahn, Åke Svanberg

Medlemsavgift
195 kr för år 2018
BG. 5371-5389

459 Medlemmar

Klubbrummet på Strömstad Museum håller öppet för medlemmar varje måndagskväll vår och höst kl 18-20. Välkommen in på fika och samtal.

Historieföreningens vårresa 19 maj

Resan går till Ragnhilds-
holmen i Kungälv och efter
det går bussen till Stora
Holms säteri där de som
vill, äter lunch på Franska
Skafferiet. Efter lunchen
fortsätter vi till Volvomusé-
et vid Arendal Skans för en
guidad tur. Sedan fortsätter
resan hemåt med kanske
några nedslag utmed vägen.
Med på resan följer Stefan
Kihlberg som guidar hela
dagen.

295:- Resa och entré

420:- Resa, entré och
lunch (ange fisk eller kött)

Anmälan med namn
(bindande) senast 11/5
genom inbetalning på
Bankgiro: 5371-5389

Vi träffas på sjukhus-
parkeringen kl 08.00

PROFILEN

Stefan Kihlberg

Stefan Kihlberg bor i Grebbestad med fru och den röda irländska settern FiaLisa. Född i Borås 1951, uppväxt i Göteborg. Två barn Johanna (38) och Kalle (35). Två barnbarn Oskar (5) och Ella (4). Bott i Göteborg, Oslo och Uddevalla. Jobbat med arkeologi under 10 år mest i Göteborg och Norge sedan systemutveckling Volvo 25 år. Gillar att jobba med hunden (nosework och barmarksdrag), paddla kajak och cykla.

Vilken historisk person skulle du vilja träffa?

Stormaktstidens arkitekt och klassresenär Erik Dahlberg (1625-1703). Han växte upp i ekonomisk nöd i Stockholm och blev tidigt föräldralös. Han var begåvad och flitig, 13 år gammal satte släkten honom i skola i Hamburg. Studerade matematik och perspektivlära. Sen gick det snabbt och uppnådde alla tänkbara militära och civila titlar. 1680 blev han chef för fortifikationen, inblandad i

otaliga ombyggnadsprojekt. T ex bastionssystemet kring Göteborg och flera andra städer. Låg bakom planschverket Suecia Antiqua et hordierna. Tänk att få veta hur det var vid marschen över Stora Bält, stormningen av Köpenhamn eller slaget vid Lund.

Vilket historiskt skeende skulle du vilja dyka ner i för en dag?

Januari 1619. Sverige har betalat sista avbetalningen på Älvsborgs lösen till danskarna. Nu skall man åter få tillgång till häraderna kring Göta älvs mynning. Nu skall en ny stad byggas, slutningen är sumpig och sank och längst nere vid älven ligger tre bergknallar. Den nya staden skall ligga i skydd av bergen, ha kanaler och vara kraftigt befäst. Hur genomfördes projektet Göteborg? Kanaler grävdes, runt stan byggdes befästningar och stora bastioner. Skulle vara intressant att vara med en dag, fast det är nog för kort.

Vilket historiskt årtal har fastnat hos dig?

1308 då Bohus slott skall byggas under Håkon V. Norge är väl etablerat vid sin södra gräns med staden Kongahälla. Bohus blir en av nordens starkaste borgar under de kommande 350 åren. Bohus kontrollerar trafiken på älven. Politiskt centrum i nordisk historia. Norsk-svenske unionskungen Magnus Eriksson blev myndig här 1331. Han gifter sig med "Blanka" Blanche 1335. Sonen Håkon VI norsk kung här 1344. Margareta, hans änka, residerade på Bohus som drottning över de tre skandinaviska länderna. Bohus kom att bli belägrat minst 14 gånger, men intogs aldrig. Efter att Bohuslän blivit svenskt 1658 byggdes Bohus slott om till fästning med sina stora torn. Erik Dahlberg låg bakom ombyggnaden.

Nu drar arbetet igång med att gräva fram övertäckta hällristningar.

Vill du ta fram hällristningar?

Vill du ta fram hällristningar?

SHF-medlemmar inbjuds nu att delta i ett intressant hällristningsprojekt.

Det är Stiftelsen för dokumentation av Bohusläns hällristningat som hittills bildokumenterat över 2 000 hällristningslokaler.

Sedan förra året bedriver man fältarbete i Strömstads kommun. Årets fältsäsong är 15 veckor med början nu i april.

Om det finns SHF-medlemmar som vill vara med någon dag när man gräver fram övertäckta hällristningar är de välkomna att höra av sig till stiftelsen; kontaktperson arkeolog

Andreas Toreld, tfn 0709-599 644.

Det går också att följa fältarbetet på stiftelsens facebook samt fältrapporterna på hemsidan hallrtistning.se.

Text: Åke Svanberg
Foto: Erlend Bjørtvedt
(CC-BY-SA)

Vem var Brynjolf Ulfaldi?

En gammal karta över Skee med Vetlandsälven och Galgberget.

Rubrikens fråga kan kanske vara lite svårt att få ett klart besked om. Men många har intresserat sig för saken och gjort efterforskningar. Så även några amatörgeologer inom vår historieförenings medlemskader. Vid månadsmötet i februari redovisade de vad de har kommit fram till och lite mer runt sina upptäckter i Skee.

Dan Niklasson, Stefan Meyer och Fredrik Meister är ofta ute och går i skog och mark och letar efter forntida lämningar och spår efter mänsklig verksamhet. Naturens former är inte alltid naturliga utan kan vara spår av tidig samfärdsel i form av så kallade hålvägar. Fördjupningar i terrängen är upptrampade vandringsleder mellan kanske olika byar, kyrkor och andra mötesplatser. När hålvägen blivit för djup, sliten,

flyttade man vandringarna kanske 10 meter åt ena eller andra sidan. En ny hålväg påbörjades.

Många småkyrkor

Kanske kan en sådan väg vara tillkommen vid befolkningens vandring till kyrkan. Vad historien säger har det funnits flera små kyrkor i trakten runt Skee. En sammanräkning visar att det i området funnits inte mindre än 11 olika småkyrkor. Däribland en som låg i

Amatörarkeologerna Dan, Fredrik och Stefan samlar sig inför föredraget.

Enningdal, nuvarande Norge. En kyrkoruin, en sockel, är hittad vid Vettland och en lär enligt sägnen finnas vid Rellen. Denna är dock ännu inte lokaliserad. Storleken på dessa kyrkor var kanske inte större än den stensättning man har hittat vid Vettland. Den har stegade måttet 4 x 6 meter. I Skee har också påträffats vad som kan vara lite större gravfält och inte bara Därskilds Högar.

Halshuggning

Stridigheter mellan landområdet som nu heter

Bohuslän har det också varit. Södra delen kallades Älvsyssel, från Orust och norr ut låg Ranrike som också gick en bit in i Norge. Bland annat hörde Enningdal till Ranrike. Även en del av Dalsland hörde till Ranrike. Vid ett tillfälle, ett ting, försökte man komma överens om maktfördelningen och landstillhörigheten i Ranrike. Den norske konungen, Olof Haraldsson, (Olof den helige) hade kallat till detta ting och företrädde av den norske fogden Eilyf Götske. Kung Olof pratar med Brynjolf

Ulfaldi och de kommer väl överens. Under tinget reser sig en bonde, drar sitt svärd och halshugger Eilyf Götske. Brynjolf Ulfaldi lovade Olof den helige trohet från sin och hans folks sida. Efter detta dramatiska slut på tinget, där folket blivit hemsänt, erhöll Brynjolf gården Vettland och ett guldprygt svärd. Därtill makten som fogde i Ranrike. Allt efter som tiden lider avlider Brynjolf Ulfaldi men namnet lever vidare med tillägget ”den yngre”, en sonson. Nästkommande led kallades så

En vetgirig publik lyssnar till historien om Brynjolf Ulfaldi.

Halldor Brynjolfsson. Var på gården Vettland som Brynjolf Ulfaldi är begravd är inte riktigt klarlagt. Genom åren har ett antal platser angivits men med största sannolikhet ligger han alldeles i närheten av gården. Brynjolf Ulfaldi levde i början av 1100-talet.

Handpräglade mynt

Att det funnits bosättningar och att det förekommit handel kan man förstå av fynd som gjorts. Med hjälp av metalldetektorer har handpräglade mynt med olika kungars namn och

bild påträffats. Undersökta områden, som påtalades vid föredraget, var bland annat Prästtorp och Rellen.

En intresserad publik fick så en frågestund och flera besökare samtalade efteråt med de tre amatördeologerna. De kunde då även få hjälp med karthänvisningar och platsbeskrivningar. Avslutningsvis tackade SHF's ordförande Rolf Lindqvist för ett intressant och givande föredrag och överlämnade en bukett blommor till dem.

Text och foto: Tage Ödlund.

Ledbury på gång

I samband med Winter Word Festival besökte företrädare för vänorten Ledbury, i England, Strömstad.

SHF fick då tillfälle att diskutera vår planerade resa till Ledbury senare i år. Vi talar om september som lämplig tid för besöket.

Mer information i junitidningen.

Text: Styrelsen

Gamla gravar gav goa garv

Kan gamla gravvalv och slitna likkistor vara underlag för ett roligt föredrag? Jo, gissa om det är möjligt!

Det visade Lennart Palm som på årsmötet i mars svarade för en bejublad föreläsning om gravvalv från stormaktstiden och framåt. Lennart är till vardags musiker (bl a i radions Melodikrysset) men så har han också tagit till sin mission att kartlägga vem som lig-

ger i många av landets bortglömda gravvalv. På den vägen har han också blivit mycket kunnig i historia.

Lennart har läst in sig på många historiska personer vars gravar han har undersökt och rekonstruerat, bl a tillsammans med Kungliga livrustkammaren.

En sådan person var Harald Stake (1598-1677), utbildad krigare, dålig på läs- och skrivkunskap, avancerade i svenska armén, skadad i

krig, krigsfånge i Ryssland, slutade som förste landshövding i Göteborg.

När danske ståthållaren i Norge general Gyldenlöwe belägrade Bohus fästning skickade han ett arrogant brev till Stake och uppmanade honom att omedelbart ge sig för övermakten. Stake dikterade då följande svarsbrev som måste vara något slags rekord i kärvt klarspråk:

*”Sittjande skitande fick
jag ditt brev
ju mer jag läste ju mer
det drev.*

*Marken var bar och
det fanns intet löv,
därför tog jag ditt brev
och torkade min röv”*

Gyldenlöwe lyckades aldrig
inta Bohus fästning...

Lennart Palm pepprade
sitt föredrag med historiska
anekdoter som han stött på
i sitt udda specialintresse.
Bl a utdrag ur likpredik-
ningar som kunde vara

Harald Stake (1598-1677), kraftfull krigare och författare till ett föga diplomatiskt svar till sin norske fiende general Gyldenlöwe.

timslånga. När Svante
Horn af Åminne dog 1756
läste prästen om hans liv.
Hur Svante kunde bli 81

år gammal är ofattbart när
man tar del av alla skador
han fått i krigen. Spik i
foten är bara förnamnet!

Så här sliten var Rutger von Aschebergs kista där den hade stått i gravvalvet i över 300 år...

... och så här ser den ut nu efter renoveringen som slutfördes förra året. En praktfull kulturskatt.

Se själv ur prästens likpredikan på vår hemsida:
www.historieforeningen.se

Lennart Palm har varit engagerad i ett stort projekt om restaurering av den kista där generalguvernör Rutger von Ascheberg begravdes. Han föddes i Lettland 1621, gift 1650 med

Magdalena von Bussech som födde 25 barn (!), varav nio dog vid födseln. Ascheberg avancerade till en av Sveriges högst uppsatta inom krigsmakten/ ämbetsmannakåren och dog 1693. Renoveringen av hans kista i Tyska kyrkan i Göteborg slutfördes i november förra året.

- Men jag tänker inte sluta, menade Lennart. Det finns fortfarande många okända gravvalv att upptäcka.

Text: Åke Svanberg

Foto: Tage Ödlund

Valresultat 2018

Det är valår i år och för SHF är det som det brukar vara. Vi har det varje år. Resultatet vid årets val gav följande uppställning:

Rolf Lindqvist omvaldes till ordförande. Vice ordf. blev Sonia Svensson, kassör

Ingrid Sundemar och sekreterare Tage Ödlund. Övriga i styrelsen är Christina Moosberg, Bo Magnusson, Tommy Grahn, Åke Svanberg och Stefan Kihlberg. Den sistnämde genom nyval. Suppleanter blev Ulf Hansson och Maud Pelas.

Som revisorer omvaldes Bengt-Åke Björk och Stefan Meyer. Den dittills varande valberedningen avböjde omval och ersätts nu av Reidar Hilmersson, Kenneth Klang och Nina Neass.

Text: Tage Ödlund.

Galärmarsch special!

På Vessleö serveras ärtsoppa enligt Karl XII:s recept på färden till Fredrikstens fästning.

För att markera 300-årsminnet av galärtransporten sommaren 1718 blir årets galärmarsch i SHF:s regi en sjuvärdeles utflykt.

I samarbete med Kust Event arrangeras söndagen den 8 juli en specialresa som tar oss i buss kl. 08.30 från Strömstad (Sjukhuspakeringen) längs galärleden (med olika nedslag längs vägen) till Idefjorden. Där boardar vi båten Vessleö II i Krokstrand med kurs mot Halden. På båten blir vi serverade ärtsoppa på

Karl XII:s recept. I Halden tar vi oss upp till Fredrikstens fästning där vi träffar norska representanter.

Kl 18.00 går vi ombord igen då Vessleö tar oss tillbaka till Strömstad via Svinesund och skärgården. Middag serveras ombord och måltidsdryck ingår i båda måltiderna. Priset för båtresan blir 675 kr/pers.

Den som inte vill åka buss kan ta båten från Strömstad söndag kl. 10.00 och möta upp sällskapet i Krokstrand och därefter samma

resa som övriga (tillägg 100 kr/pers). Mer information om tider etc. i junitidningen. Men, vi tror att detta blir en mycket eftertraktad resa (begränsat antal platser) så därför uppmanar vi alla som vill försäkra sig om en plats att anmäla sig redan nu. Anmälan/betalning (675 kr alternativt 775 kr) till **SHF:s bankgiro 5371-5389**. Glöm ej namn!

Absolut sista anmälan den 8/6 2018.

Text: Åke Svanberg

Åke Svanberg, SHF, och Krister Groth, Nordbloms Trycksaker under slutredigeringen av tematidningen.

Projektet i hamn!!

Det är många månaders arbete som ligger bakom den tematidning som historieföreningen har arbetat fram.

En period med influensor och lunginflammation strax efter jul, gjorde att arbetet blev försenat. Men nu nåddes ändå målet att tidningen skulle ligga klar till Winter Word Festival.

Åke Sundemar, t v, presenterade den nya skylten som visar Strömstadskartan från 1719.

Ett idogt arbete har också legat bakom den nya skylt som museiföreningen tagit fram och som skall placeras i stadsparken lagom till årets kommande stadsvandringar på temat 1717-1718.

Kartan kommer också att kunna köpas på Strömstads Museum.

Den färdigtryckta tidningen kom i 50 lådor och lastades in på museet dagen innan Winter Word Festival.

Harald om Karl XII och Strömstad

På månadsmötet den 4 april kommer Harald Simonson att ge sina inblickar i det som hände i Strömstad för 300 år sedan.

Harald Simonson kan sin Karl XII, det får vi lyssna till på aprilmötet.

Harald har ägnat mycket tid genom åren att försöka få fram den korrekta historiska bilden om den omvälvande tid då Karl XII samlade sin armé i Strömstad för anfallet på Norge. Harald har kunnat visa på flera felaktigheter som har fått fäste i olika versioner av händelseförloppet. Text att galärtransporten på sommaren 1718 inte tog vägen söder om Strömsån utan gick på nordsidan. Släpandet av fartyg över land till Idefjorden blir ett av de ämnen har tar upp på mötet i april.

Ett annat relativt okänt inslag är den jättelika muta som Karl XII:s svåger Fredrik av Hessen tog ur krigskassan direkt efter kungens död för att smörja det högre befälet i armén. En präktig skandal med politiska förtecken. Mer om detta och andra nedslag i Strömstads krigiska historia runt åren 1718 på aprilmötet alltså.

Text: Åke Svanberg

Foto: Tage Ödlund

Slaget vid Prestebakke

SHF har via Helge Warberg fått inbjudan att bevista slaget vid Prestebakke som ägde rum för 210 år sedan.

Ceremonin äger rum 16-17 juni. Publiken kan då följa i fotspåren av de norska och svenska soldaterna.

Dessutom blir det gudstjänst i Prestebakke kyrka samt upplevelse av soldatläger på tunet.

Text: Rolf Lindqvist

Kommande möten

Månadsmöte

STRÖMSTAD 1718

Onsdag 4 april
Folkets Hus kl. 19.00
Föreläsare Harald Simonson

Månadsmöte

HISTORISK VANDRING GREBY GRAVFÄLT GREBBESTAD / SOCKENMAGASINET TANUMSHEDE.

Onsdag 2 maj
Strömstad museum kl 18.00
Föreläsare Bo Magnusson

Månadsmöte

KAFFE & VÅFFLA

Onsdag 6 juni
Friluftsmuseet Strömstad kl 19.00

Månadsmöte

KAFFE & VÅFFLA

Onsdag 4 juli
Statarlängan Blomsholm kl 19.00

Medlemmar!

*Sedan starten för 24 år sedan har
textrutan bredvid aldrig varit tom!
Hjälp oss fylla den även i framtiden!*

Nya medlemmar i SHF: Mycket välkomna:

Margareta Bruto Bovallstrand
Einar Hansson, Strömstad
John E Haug, Strömstad
Åke Nilsson Strömstad
Birgith Nilsson, Strömstad
Rune Olsson, Strömstad

Lena Willig Nordblom Fjällbacka
Ann-Christin Rickenberg,
Strömstad
Gunnel Wounsch Viken
Tomas Frykholm, Strömstad

Vi sponsrar Strömstads Historieförening

